

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1875. Första Kammaren. N:o 19.

Onsdagen den 31 Mars 1875.

Kammaren sammanträdde kl. 2 e. m., och dess förhandlingar leddes af Herr vice Talmannen.

Justerades tre protokollsutdrag för den 30 och protokollet för den 17 dennes för- och eftermiddagen.

Föredrogs ånyo Stats-Utskottets den 24 och 30 dennes bordlagda utlåtande N:o 34, i anledning af väckt förslag om aflåtande till Kongl. Maj:t af skrifvelse angående ändring i Kongl. kungörelserna den 17 Juli 1847 och den 7 Augusti 1863, rörande sättet för utarrendering af vissa kronans fastigheter.

Ändring i sättet för utarrendering af kronans egendomar.

Herr Thyselius: Då Stats-Utskottet här föreslagit viktiga förändringar uti sättet för utarrenderingen af de kronans egendomar, som äro till statsverket indragna, och det tillhör Kammar-kollegium att med ärenden af sådan beskaffenhet taga befattning, ber jag att nu få yttra mina åsikter i ämnet, och jag anhåller tillika, att det dervid må vara mig tillåtet att till en början få i allra största korthet i minnet återkalla hvad författningarne i afseende derå stadga.

Det är föreskrifvet, att vid utarrendering af sådana egendomar skall utsättas ett maximum, hvaröfver, och ett minimum, hvarunder det årliga arrendet ej får gå. Upprättandet af förslag dertill är anförtrodt åt kronofogden i orten med biträde af landtmätare samt en eller två i landtbruk kunnige och erfarne, ojäfvige män. Desse skola taga kännedom om egendomens beskaffenhet samt göra sig underrättade om beloppet af de för motsvarande egendomar i orten utgående arrenden, hvarefter de upprätta sitt förslag och insända det till Konungens Befallningshafvande, som, jemte eget yttrande i ämnet, öfverlemnar handlingarne till Kammar-kollegium, der maxim- och minimibeloppen pröfvas och fastställas. Sedan detta skett och om Konungens Befallningshafvande funnit att egendomen är väl brukad eller, såsom det kanske sannare skulle kunna sägas, att den icke är illa brukad, inhentas den då varande arrendatorns yttrande, huruvida han vill öfvertaga arrendet mot det fastställda maximibeloppet. Vill han det och ställer borgen för arrendevilkorens fullgörande, upprättas med honom kontrakt. Önskar han deremot icke öfvertaga arrendet på de stadgade

*Ändring i sät-
tet för ut-
arrendering
af kronans
egendomar.*

(Forts.)

vilkoren, skall auktion hållas, hvarvid den, som gör högsta anbudet, erhåller arrendet och, om flera anbud till maximumsumman göras, den som derjemte bjuder högsta kontanta städja, att vid tillträdet på en gång erläggas. Har åter vid auktionen något anbud till minimum ej skett, bör lägenheten, utan förbehåll af visst minimum eller maximum, genom ny auktion på arrende utbjudas, med rättighet för Kammarkollegium att pröfva antagligheten af då skeende högsta anbud.

Det lär vara klart, att lagstiftaren, då han stadgade denna ordning, hyste den tanke och öfvertygelse, att de egentliga bestämmelserna, hvarefter man hade att rätta sig, vid arrendebeloppets fastställande, skulle ske i orten vid den förrättning, som der hölles; men efter den erfarenhet jag haft vid pröfning af handlingar, som till Kammarkollegium inkommit, är det mera sällan som kollegium, med skyldigt afseende derjemte på de i Kongl. kungörelsen den 17 December 1799 meddelade föreskrifter, ansett sig kunna stanna vid det maximum, som blifvit föreslaget, utan kollegium har nästan alltid höjt detsamma, och det stundom ganska betydligt. Det kan nu vara mycket vanskligt för ett embetsverk, der tjenstemännen tillsätts utan hänsyn dertill, om de ega kännedom om landtbruk och egendomsförvaltning, och der man icke har att hemta upplysningar angående den egendom, som skall utarrenderas, från annat än de handlingar, som insändas, samt från andras yttranden, att komma till det rätta. Huruvida detta skett eller icke, är svårt att bestämma, men af motionen vill det synas, som skulle Kammarkollegium, fastän det ofta betydligt höjt maximum, ändock icke satt det tillräckligt högt. Jag har låtit i embetsverket genomse handlingarne rörande de arrendekontrakt, hvilka blifvit utfärdade från början af år 1870 och till slutet af Februari månad innevarande år, och dervid har jag funnit, att antalet af utarrenderade egendomar, der optionsrätt egt rum, d. v. s. varit i författningarne medgifven och icke blifvit genom vanhäfd förverkad, uppgått till 242. Af dessa hade med afseende å 206 de förre arrendatorerne anmält sig vilja, mot erläggande af maximum, behålla arrendet. Således återstå 36 arrenden, der optionsrätten icke begagnats, och der följaktligen auktion måst hållas. Vid dessa auktioner har i nio fall maximum blifvit bjudet och i åtta fall, utöfver maximum, städja varierande mellan 50 och 2,000 kronor.. Af dessa 242 utarrenderade egendomar är det således endast 19, der arrendet understigit maximum, och jag tror mig icke fela, om jag uttrycker den tanke, att vid ett eller annat tillfälle den föregående arrendatorn, med kännedom derom, att ingen skulle med honom konkurrera, icke begagnat sin optionsrätt, i den beräkning att han vid auktionen skulle få egendomen för ett lägre belopp, hvilket också lyckats honom.

Af hvad jag nu anfört torde framgå, att de maximibelopp, som blifvit fastställda, åtminstone i allmänhet icke varit för höga, men huruvida de varit för låga, derom lär icke någon slutsats kunna dragas, emedan, enligt författningarnes klart uttryckta mening, maximumarrendet icke skall sättas högre, än att en arrendator skall kunna gå ut med att betala detsamma. I motionen är såsom bevis derpå, att arrendet stundom varit för lågt, omförmäldt, att det inträffat, att den, som öfvertagit arrendet, afstått detsamma till en annan person

samt dervid betingat sig en ganska stor afträdessumma. Huru förhållandet i sistnämnda hänseende må vara, derom kan man icke i Kammar-kollegium vinna upplysning, emedan de vilkor, hvarpå arrendet öfvergått från den ene till den andre, icke tillkännagifvas. Men det bör jag meddela, att transport af arrenden ganska ofta egt rum, någon gång också omedelbart efter det att den optionsberättigade erhållit sitt kontrakt. Jag har visserligen hört uppgifvas, att betydande afträdesbelopp dervid understundom blifvit lemnade, men jag har icke derom någon officiel kännedom. En annan omständighet, hvaraf man kan draga den slutsats, att maximi-arrendebeloppet icke blifvit satt så högt, som måhända kunnat utan obillighet ske, förefinnes dock, och på denna tillhör det mig nu att fästa uppmärksamheten. Så vidt jag kunnat fatta Kongl. kungörelsen den 17 Juli 1847, hvilken först medgifver optionsrätten, har afsigten dermed varit, att densamma icke skulle tillkomma någon annan än den, som förut af statsverket innehafvt egendomen på arrende. Men sedermera utkom, i öfverensstämmelse med af Rikets Ständer derom fattadt beslut, genom Kongl. kungörelsen den 23 Maj 1857 den förklaring af den äldre författningen, att, när ett boställe drogs in, den som skött bostället, vare sig tjänstemannen eller hans arrendator, vore berättigad till optionsrätt. Vidare hafva, på framställning af Kongl. Maj:t, Rikets Ständer den 3 November 1863 medgifvit, att landsstatstjänsteman, hvilken önskade lemna sitt boställe, finge göra framställning derom till regeringen, som, i händelse skäl dertill förefinnes, kunde bifalla ansökningen, med rättighet för den tjänsteman, som afstode bostället, att kontant erhålla det belopp, hvartil inkomsten af bostället vore beräknad, och dertill det hushyrelsebelopp, som tillkomme landsstatstjänsteman, hvilken icke hade boställe. Efter utfärdandet af denna författning inkommo åtskillige tjänstemän med ansökningar att få afstå sina boställen. Dessa ansökningar bifollos, förmodligen af det skäl, att man trodde dem hafva tillkommit af omtanke hos tjänstemännen att desto bättre blifva i tillfälle att sköta sina tjänster, hvarför innehafvandet af boställena ansågs utgöra ett hinder. Men när sedermera utarrendering skulle ske, blef följd af den optionsrätt, som enligt 1857 års författning blifvit uttryckligen dem tillagd, den, att en stor del anmälde sig vilja öfvertaga dessa boställen emot det fastställda maximi-arrendet. Ändamålet, som var afsedt med 1863 års författning, vans således icke i allmänhet; och då det vill synas, som om en tjänsteman, hvilken en gång afträdt sitt boställe mot erhållande af full ersättning, icke borde vara berättigad att på förmånligare vilkor än hvarje annan fortfarande besitta samma boställe, och då den af honom antagne arrendator icke heller kunde ega giltigt anspråk att till följd af indragningen till statsverket komma till bättre rätt än han förut egde, gjordes framställning hos Regeringen, som derefter afgaf proposition till Riksdagen derom, att vid den utarrendering, som, sedan ett boställe blifvit indraget, först skedde, optionsrätt icke skulle ega rum. I denna syftning utkom en författning den 8 Maj sistlidet år, och derefter kunde man lättare se och bedöma, huru det förhåller sig med de grunder, som i allmänhet följdes vid fastställandet af maximi-arrendebeloppen. Antalet af de landsstatsboställen, hvilka sedermera

Ändring i sättet för utarrendering af kronans egendom.

(Forts.)

*Ändring i
sättet för ut-
arrendering
af kronans
egendomar.*

(Forts.)

blifvit utarrenderade utan optionsrätt, utgör endast elfva, men af dessa hafva åtta blifvit utarrenderade icke allenast för maximum, utan också med en städja derutöfver till ett sammanräknadt belopp af mer än 20,000 kronor, hvilket icke synes vara obetydligt, när i betraktande tagas hemmanens i allmänhet mindre vidsträckta egor. Kort derefter beslöt Riksdagen, att häradshöfdingarnes boställen skulle indragas. Det ville då synas, som skulle åtminstone några af de skäl, som verkade optionsrättens upphörande vid utarrenderingen af landsstatsboställena, då de till statsverket indrogos, äfven gälla i afseende på häradshöfdingarnes boställen, och derom gjordes också framställning från Kammar-kollegium, men då Riksdagens sistlidet år fattade beslut endast talade om landsstatsboställena, och den allmänna författningen således fortfore att gälla för öfriga boställen, ansåg regeringen sig icke kunna bifalla kollegii framställning. De häradshöfdingeboställen, som skola utarrenderas, uppgå till 56, och för tjensteinnehafvarne sjelfve lärer någon optionsrätt icke komma i fråga, emedan de ibland dem, hvilka bruka hemmanen, af Riksdagen förklarats berättigade att få desamma under tjenstetiden behålla mot afdrag i lönen till det belopp, hvarmed boställena deruti ingå, men för nu varande arrendatorer eger deremot optionsrätt rum. Detta är dock en obetydlighet. Men viktigare är, att Riksdagen nu beslutat, att militieboställena skola indragas till statsverket. Jag har sökt att, med ledning af Kongl. cirkuläret angående löneregleringen vid indelta arméén den 2 Februari 1833 samt ett enskildt med statsanslag utgifvet arbete, förskaffa mig kännedom om antalet af dessa boställen, och jag har dervid funnit, att de uppgå till icke mindre än 2,300 eller något deröfver. Hvilken oerhörd förlust det skulle blifva för staten, om optionsrätt vid första utarrenderingen af dessa boställen får ega rum, är klart, om det är tillåtet döma efter erfarenheten vid landsstatsboställena. Af hela antalet militieboställen innehafvas omkring 960 af öfver- och underofficerare, men då desse få full ersättning för det de afstå sina boställen, synas icke några billighetsskäl tala för att åt dem bibehålla optionsrätten; lika litet torde sådan rätt böra tillkomma arrendatorerne. Jag instämmer därför med Utskottet derutinnan, att optionsrätt till sådana egendomar vid första utarrenderingen icke bör ega rum. Men äfven i afseende på de redan för statsverkets räkning utarrenderade egendomar tror jag, att ett likartadt beslut med hänsyn till statens fördel vore mycket ändamålsenligt. Ett beslut derom inverkar icke heller på de nu varande arrendatorernes rätt, ty desses optionsrätt grundar sig icke allenast på författningar, utan äfven på utfärdade arrendekontrakt, i hvilka optionsrätt är dem förbehållen. Verkan af ett nytt stadgande i detta afseende inträder således för ingen förr än efter 20 år och för somlige till och med först 40 år ifrån det den nya ordningen blifvit stadgad.

Nu har af statens egendomar en del anslagits till boställen åt särskilda stater och en del anvisats till undervisnings- och välgörenhetsanstalter, och af dessa äro åtminstone de sistnämnda alltid utarrenderade, men alla de olika slagen äro ställda hvar och ett under sin särskilda förvaltning. Särskilda föreskrifter gälla för deras utarrendering och olika stadganden med afseende på optionsrätten. Vid vissa finnes

en sådan rätt, men deremot icke vid andra. Det synes väl dock vara ändamålsenligt, att sådana egendomar, som komma under en gemensam förvaltning, också utarrenderas efter samma grunder. Utom det att, såsom jag nämnt, beslut är fattadt om indragning till statsverket af alla de militära boställena, är nu också af en komité samt af alla vederbörande auktoriteter tillstyrkt, att samma åtgärd må vidtagas med afseende på de hemman och lägenheter, som äro anslagna till hospital och hvilka nu stå under Serafimerordens-gilletts förvaltning, hvarigenom alla dessa lägenheter alltså skulle komma under gemensam förvaltning af Kammar-kollegium. För dessa egendomar gälla nu olika bestämmelser, och om icke några särskilda föreskrifter meddelas, skola de förvaltas i enlighet med hvad som nu är stadgad för de till statsverket redan indragna lägenheter. För min del vågar jag dock icke påstå, att dessa stadganden äro i alla hänseenden de mest lämpliga, så att icke mera ändamålsenliga skulle kunna utfinnas. Jag föreställer mig således, att det vore mest tjenligt, om en särskild komité, bestående af erfarne jordbrukare och af personer, som äro vana vid egendomsförvaltning, finge sig anförtrodt att utarbete ett förslag i ämnet, ty ett embetsverk, utom området för hvars egentliga verksamhet detta ligger, torde icke lämpligen dermed kunna taga befattning. Skulle det då befinnas, att optionsrätten, annorlunda organiserad än nu är förhållandet, skulle vara nyttig, vore ju icke något hinder, att i den nämnda komitén ett förslag i sådant syfte kunde uppgöras; men enligt min tanke äro omständigheterna nu sådana, att optionsrätten så snart som möjligt bör tagas bort, på det man ju förr desto bättre må kunna få de nya arrangementen tillämpade, hvartill i allt fall en ganska lång tid erfordras beträffande de hemman, som redan äro utarrenderade för statsverkets räkning.

Antalet af de egendomar, som äro genom Kammar-kollegium utarrenderade, uppgår till 897. Men dertill komma 56 härads höfdingeboställen, mer än 2,300 militieboställen samt sannolikt snart nog mer än 400 egendomar, som äro anslagna till hospital. Läger man dertill ytterligare det icke obetydliga antal boställen, som ännu innehafvas af landsstatstjenstemän, kommer man säkerligen dertill, att staten får fasta egendomar till ett antal af omkring 4,000 att förvalta. Uti Kammar-kollegium handläggas de mål, som afse egendomarnes förvaltning, af en ledamot, hvilken har föga tid öfrigt att kunna sysselsätta sig med andra ärenden. Blir nu antalet egendomar fyrdubbladt emot hvad det nu är, vill det synas som, i händelse ärendena fortfarande skola handläggas inom detta embetsverk, det skulle blifva nödigt att tillsätta minst två nya ledamöter förutom andre tjenstemän. Men lämpligare än en sådan utvidgning af nämnda embetsverk, har det förefallit mig att skilja dessa ärenden från detta statens centrala kassakamrars verk och för handläggningen deraf inrätta en särskild domänförvaltning. Härom är visserligen vid denna riksdag ingen motion väckt, och detta torde därför kanske icke nu kunna blifva föremål för något beslut, men om så också skulle vara, tager jag för gifvet, att, i händelse Riksdagen till Kongl. Maj:t afåter en skrivelse i ämnet och, såsom är att förmoda, Kammar-kollegium deröfver blir hört,

*Ändring i
sättet för ut-
arrendering
af kronans
egendomar.*

(Forts.)

Ändring i sättet för utarrendering af kronans egendomar. sådana tankar der komma att göra sig gällande, som jag tagit mig friheten att uttala.

I afseende å andra punkten får jag bekänna, att jag verkligen hyst mycken tvekan, huruvida det må vara lämpligt eller icke, att, på sätt Utskottet föreslagit, utarrendering af kronans egendomar skall utan något maximum försiggå å öppen auktion till den mestbjudande. Bestämmandet af ett maximum har onekligen den fördel, att det är mindre att befara, att det årliga arrende, som en arrendator har att utgifva, öfverstiger hvad af egendomen kan i både ond och god tid utgöras, och att staten således mindre kan äfventyra någon förlust i afseende på dylika arrenden; men emot ett sådant sätt att bestämma arrendet talar åter dels svårigheten att fastställa ett fullt lämpligt maximibelopp, dels också att statens egendomar i allmänhet äro små, och att de personer, som nöja sig med att bruka andras jord af ringa förmåner, vanligtvis sakna förmögenhet, så att det för dem kan vara svårt att vid arrendets tillträde utbetala en stundom betydlig städja och derutöfver bekosta de inventarier, som erfordras för egendomens brukande. I dessa hänseenden har jag varit mycket tveksam. Stats-Utskottet, som består af erfarne landtbrukare, har emellertid beslutat sig för den åsigten, att något maximibelopp icke bör utsättas, och jag har för tillfället ingenting att deremot yttra.

Beträffande tredje punkten, synes Utskottet sjelft hafva hyst någon betänklighet med afseende å den grund, som kunde vara lämplig för bestämmande af minimibeloppet.

Det resultat, hvartill jag ville komma, är först och främst, att, oberoende af allt öfrigt, beslut nu fattas om upphörande af optionsrätten, och vidare att i stället för 2:dra och 3:dje punkterna den framställning gjordes till Kongl. Maj:t, att Kongl. Maj:t täcktes för utredande af bästa sättet för utarrendering och förvaltning af kronans till statsverket indragna egendomar nedsätta en komité med uppdrag att i ämnet afgifva betänkande, och att Kongl. Maj:t derefter ville till Riksdagen göra den framställning, som Kongl. Maj:t funne af omständigheterna påkallade. I senare hänseendet anhåller jag således nu om återremiss.

Herr von Koch: Efter den framställning, som här blifvit afgifven af troligen vår mest sakkunnige man i Kammaren, har jag föga att tillägga. Hvad optionsrätten beträffar, får jag likväl säga, att jag hyser någon betänklighet, särskildt i afseende på de mellersta delarne af vårt land, huruvida det goda förhållande skall fortfara, som jag funnit hafva här inträdt, sedan optionsrätten infördes, nemligen att arrendatorerne börjat grunddika och bättre sköta jorden, samt huruvida, om arrendetiden inskränkes till 20 år utan optionsrätt, arrendatorerne här kunna antagas skola vidtaga sådana anstalter, som man nu anser nödvändiga för att bringa en egendom i högre kultur. Emellertid, då meningen är att reservera den optionsrätt, som finnes stadgad genom kontrakt; och i synnerhet om, på sätt den förste talaren önskade, en återremiss sker, vill jag icke för närvarande vidare uppehålla mig vid frågan om optionsrätten.

Hvad åter beträffar 2:dra punkten af Utskottets hemställan, att

»all sådan utarrendering bör försiggå å öppen auktion till den mest-bjudande», kan jag icke annat än förundra mig, att ett sådant förslag blifvit framställt. Jag tror icke, att någon förständig landtbrukare skulle vilja på det sättet utarrendera sin egendom åt hvem som helst, blott därför att han bjuder högsta anbudet, utan afseende på hans personlighet; ännu mycket mindre bör sådant ega rum i afseende å statens egendom. Om ärendet, såsom jag hoppas, blir återremitteradt och måhända sedan en komité kommer att nedsättas, för att utarbeta förslag till nya föreskrifter i ämnet, kommer nog denna fråga att tagas i närmare betraktande. Jag har för min del jemväl ganska stora betänkligheter, huruvida detta Utskottets betänkande är förenligt med 77 § Regeringsformen; och jag fruktar, att, om man fattar ett sådant beslut som det föreslagna, det aldeles icke står i harmoni med samma §. Jag skall dock icke vidare yttra mig derom, då jag har anledning tro, att en annan ledamot kommer att allvarsamt vidöra denna del af saken. För öfrigt hänförer jag mig till hvad Herr Thyselius yttrat.

*Ändring i
sättet för ut-
arrendering
af kronans
egendomar.*

(Forts.)

Herr Montgomery Cederhielm: Att de nuvarande bestämmelserna för utarrendering af kronans egendom äro föräldrade, torde hvar och en medgifva. Vi hafva hört, huru dessa bestämmelser gifvit anledning till missbruk, och att de icke kunna vara förenliga med kronans bästa. Såsom vi veta, komma alla militieboställen att till statsverket indragas för att utarrenderas. Enligt Kongl. Maj:ts proposition angående reglering af utgifterna under riksstatsens fjerde hufvudtitel uppgår den beräknade afkastningen af bostadsboställen jemte inkomsten af de boställen, som af aflöningsdirektionerna utarrenderas, till ett belopp af 1,930,210 kronor 65 öre eller nära 2,000,000 årligen; läggas härtill arrendemedlen af de kronans egendom, som upptagas i inkomstberäkningen, eller 461,900 kronor, så få vi här en administration af omkring 2½ millioner kronor årligen. Om ytterligare härtill läggas de indragna häradshöfdingeboställena, landstatsboställena m. m., tror jag att man, utan misstag, kan säga, att hela denna förvaltning inom kort kommer att omfatta en afkastning af 3 millioner kronor om året. Att detta skall skötas af ett embetsverk i Stockholm, för hvilket denna vidsträckta förvaltning vore ett alldeles främmande åliggande, anser jag vara orimligt. Deremot tror jag, på sätt den förste talaren yttrade, att det blir nödvändigt, att i en framtid en domänförvaltning organiseras, hvilken ensamt får hela denna förvaltning åt sig uppdragen, och som består till en del af personer, hvilka i dessa frågor kunna ega tillräcklig kännedom. Emellertid får jag i detta afseende, likasom beträffande åtskilliga andra förändringar, som kunna vara önskvärda i de författningar, som gälla angående utarrendering af kronans egendom, fästa uppmärksamheten på, att något sådant icke varit till Utskottets utlåtande hänskjutet. Utskottet har därför icke kunnat yttra sig öfver något annat än hvad som förekommer i den väckta motionen i ämnet, och med anledning deraf har Utskottet framställt det förslag, som i de föreliggande tre punkterna innefattas. Hvad angår den 1:sta punkten, tycktes de båda föregående talarne vara ense, att optionsrätten skall upphöra; och den förste talaren anförde

Ändring i sättet för utarrendering af kronans egendomar.

(Forts.)

så många skäl därför, att jag icke anser mig behöfva vidare yttra mig derom. Beträffande de öfriga punkterna, har det blifvit yrkadt återremiss, på det att man äfven skulle kunna upptaga andra frågor i dessa författningar. Jag vet icke, om sådant kan gå för sig, men tror för min del, att det vore lämpligare för frågans egen skull att nu bifalla Utskottets betänkande, i synnerhet som dessa två punkter enligt min tanke icke innefatta någon fara. Det är visserligen sant, att mycket kan invändas emot en sådan utarrendering å öppen auktion till den mestbjudande, och troligen finnes icke någon enskild person, som skulle gå till väga på det sättet i afseende å sin egendom; men då det blifvit fråga om en allmän bestämmelse, hvad skall man väl föreslå? Det nuvarande sättet, eller att en kronofogde skall på grund af vissa beräkningar föreslå maximum, är alldeles otillförlitligt. Likaledes torde det vara alldeles olämpligt, hvad för närvarande är stadgadt, att, om den som har optionsrätt bjuder maximum, han skall vara berättigad bibehålla arrendet, äfvensom att der flere bjuda maximum den, som gifver högsta städjan, skall få arrendet. Jag medgifver, att äfven invändning kan göras emot det sätt, som Utskottet har föreslagit; men om man tänker sig detta i sammanhang med en domänförvaltning, hvilken skulle ega pröfva de gjorda anbuden och icke ovilkorligen behöfva fästa sig vid det högsta anbudet, tror jag, att det är skäl att bifalla Utskottets förslag.

Hvad angår bestämmandet af minimum, synes af Utskottets betänkande, att detta är mera till såsom ett slags stöd för Kammarkollegii pröfning, på det att icke arrendet må sättas till ett allt för lågt belopp. Jag tror icke, att det är så särdeles angeläget, huru bestämmandet af detta minimum sker, blott det blir någorlunda tillförlitligt.

Jag yrkar för min del bifall till Utskottets betänkande; men för den händelse en återremiss skulle ega rum, får jag hemställa, att den måtte bestämdt formuleras, på det att Utskottet må kunna veta, öfver hvilka frågor detsamma har att yttra sig.

Grefve Mörner, Carl Göran: Det var med öfverraskning jag erfor, att i ett plenum, som började kl. 2 e. m., en fråga af den stora omfattning, som den ifrågavarande, och af den vikt, som densamma, enligt min tanke, har, skulle komma under behandling. Jag hade af denna anledning icke ens försett mig med Utskottets betänkande i ämnet; men har nu lyckats låna detsamma.

Hvad detta betänkande beträffar, skulle man kanske kunna hafva anledning tro, att det borde gå mycket lätt att afgöra detsamma, då af Stats-Utskottets ledamöter icke någon enda vid detsamma funnit någon betänklighet. Hos mig hafva dock sådana börjat redan vid ingressen, då derstädes står:

»att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om meddelande af sådana förändrade föreskrifter rörande sättet för utarrendering af kronans egendomar» etc. — Man begär således här, att Kongl. Maj:t skall meddela föreskrifter i förevarande afseende, och öfverlemnar åt Kongl. Maj:t att bestämma sättet för utarrendering af kronans egendomar, under det att likväl 77 § Regeringsformen

säger, »att kronans egendommar *skola* förvaltas efter de grunder, *Riksdagen* derom föreskrifver.» Det är således Riksdagen, som har att bestämma dessa grunder; men nu föreslår Stats-Utskottet helt enkelt, att allt detta må öfverlemnas till Kongl. Maj:t. Jag tror dock icke, att detta är rätt och att Utskottet handlat i full öfverensstämmelse med grundlagens föreskrift; hvarföre jag anhåller, att denna ingress måtte återremitteras till Utskottet.

Ändring i sättet för utarrendering af kronans egendommar.
(Forts.)

Vidkommande derefter frågan om optionsrätten, har denna sak blifvit af den förste talaren så fullständigt utredd, att jag icke har något att tillägga till hvad han yttrat; men jag tror, att då i första punkten blifvit uttalad blott en önskan, »att optionsrätt till dessa egendommar *må*, så fort sådant lagligen ske kan, upphöra,» detta hör bestämdt uttalas och punkten i stället komma att lyda: »att optionsrätt till dessa egendommar *skall*, så snart sådant lagligen ske kan, upphöra.»

Hvad andra punkten angår, »att all sådan utarrendering bör föresiggå å öppen auktion till den *mestbjudande*», har jag nu visserligen hört denna åsigt förfäktad såsom den bästa; men jag ber Utskottet och Herrarne taga kännedom om den diskussion, som hos Riksdagen föreföll innan Kongl. kungörelsen den 17 Juli 1847 utfärdades. Då framhölls såsom en lika axiomatisk sats, att det icke var riktigt för staten att afseende endast skulle fästas vid det högsta anbudet, emedan vid ett sådant förfaringssätt personer lockades att göra så höga anbud, att de sedermera icke kunde komma ut med arrendets utgörande; och af de föregående Riksdagarnes förhandlingar finner man, att det icke varit någon ovanlig företeelse, att underdaniga ansökningar inkommo till Kongl. Maj:t med begäran om nedsättningar i de bestämda arrendevilkoren, och att nådiga framställningar om bifall härtill sedan af Kongl. Maj:t gjordes hos Riksdagen. I synnerhet var sådant vanligt, sedan den förste arrendatorn kommit på obestånd och arrendet mest öfvertagas af hans löftesmän. Det är således icke alldeles klart, att en sådan bestämmelse, som den, hvilken nu blifvit föreslagen, är så alldeles ändamålsenlig. Att, såsom en talare förordat, nu antaga en annan grundsats än den hittills följda, fastän man är oviss om den föreslagna nya är lämplig, samt med den hemliga tanken att den myndighet, som skall tillämpa lagen, skall handla efter något, som jag allra minst kan gilla, eller godtycke, tror jag, för min del, är oriktigt. Föreskrifter skulle visserligen finnas, men man skulle icke följa desamma. Jag yrkar derföre återremiss äfven på denna punkt.

Att, såsom i tredje punkten blifvit föreslaget, låta egendomens taxeringsvärde blifva normen för bestämmande af arrendets belopp, vågar jag tro är en något löslig grund, då man vet, huru olika dessa värden äro och huru de understundom tillkomma utan någon så särdeles noggrann kännedom om hvad som skall taxeras; och jag tror, att detta vore en vida sämre utväg än den, som för närvarande följes. Jag anser derföre, att äfven i detta hänseende saknar Utskottets förslag företräde framför nu gällande föreskrifter, och ur denna synpunkt yrkar jag slutligen äfven i afseende å tredje punkten återremiss.

Herr Rydqvist: Den talare från Nerike, som är ledamot af Stats-Utskottet, började sitt anförande med, att litet hvar vore ense,

*Ändring i
sättet för ut-
arrendering
af kronans
egendomar.*

(Forts.)

att de rörande utarrendering af kronans egendommar gällande stadganden voro föråldrade. Dessa stadganden äro emellertid Kongl. kungörelserna den 17 Juli 1847 och den 7 Augusti 1863. Visserligen lefva vi nu uti ångans tidevarf; och allt, som icke är gjordt under löpande eller föregående året, anses därför nästan städse såsom föråldradt; men om detta epitet må kunna tilläggas ifrågavarande författningar, förefaller det likväl besynnerligt, att 1875 års Stats-Utskott föreslagit, att man nu skall återgå till det ända mera föråldrade, som fanns före år 1847. Detta skulle emellertid blifva händelsen, enligt Utskottets förslag; ty före sistnämnda år fanns icke någon optionsrätt, utan lemnades arrendena då åt de högstbjudande, eller precis så, som Stats-Utskottet nu föreslagit. Hvad sjelfva saken beträffar, får jag uttala mina betänkligheter att tidt och ofta byta om principer i den ekonomiska lagstiftningen. På sätt i 1847 års kungörelse är sagdt, funno då varande rikets Ständer och Regering det förut stadgade sättet för utarrendering af nu i fråga varande kronans egendommar icke allenast olämpligt, utan för så väl kronan som de enskilda skadligt, och man kom då till en bättre åsigt i denna fråga, och enahanda åsigt uttalades sedermera i 1863 års kungörelse, nemligen att det för riket vore gagnande, att det funnes en bergad klass af farmars på kronans egendommar, så att, på samma gång kronan fick så stort arrende som lämpligen kunde erhållas, möjlighet för arrendatorerne förefunnas att kunna existera. Men denna 1863 års författning föreskref icke, såsom den värde talaren yttrade, att kronofogden skulle bestämma arrendets belopp, utan stadgade, att detta skulle ske af en nämnd, bestående af kronofogden med biträde af landtmätare samt en eller två i landbruk kunnige och ojäfvige gode män, hvarefter det vid förrättningen af kronofogden förda protokoll skulle genom Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes försorg, af dess utlåtande beledsagadt, insändas till Kammarkollegium, som skulle hafva att fastställa arrendets maximi- och minimibelopp.

Grefve Mörner har upplyst, att före 1847, då de lediga arrendena städse tillerkändes de högst bjudande — hvartill man nu vill återföra oss — en mängd ansökningar inkommo till Kongl. Maj:t att af gunst och nåd hela arrendebeloppet för viss tid eller nedläggning i detsamma måtte beviljas, enär arrendatorerne, utan att varda ruinerade, icke kunde fullgöra de ingångna arrendevilkoren; äfvensom att Rikets Ständer och Kongl. Maj:t under dessa tider vid flera tillfällen fäste afseende å dessa underdåniga ansökningar. Kan det väl då, frågar jag, med en sådan erfarenhet vara klokt och lämpligt att vilja återgå till ett så förkastligt arrendesystem, som det före 1847 existerande? I öfrigt kan jag, för min del, icke finna, att då Stats-Utskottet fäst sådant afseende vid alla f. d. innehafvare af kronans jord, att desse under en viss förutsättning medgifvits befrielse från alla jorden vidlådande skatter och onera, det kan vara något skäl, att en stor, och hädanefter än större blifvande klass af svenska medborgare skall drifvas från hus och hem, äfven om de förvaltat kronans egendommar på ett förträffligt sätt. Detta är en obillighet, som jag icke kan gilla.

Under sådana förhållanden skulle jag, för min del, helst önska af-

slag på alla tre punkterna i Utskottets betänkande; men då jag här för troligen ej kan påräkna understöd, förenar jag mig med den, som yrkat återremiss.

*Ändring i
sättet för ut-
arrendering
af kronans
egendomar.*

(Forts.)

Grefve Mörner, Oscar: Mig förefaller det besynnerligt, om samma grundsatser, hvilka man genom Kongl. kungörelsen den 17 Juli 1847 ansåg sig böra frånträda, nu år 1875 skulle anses nyttiga att åter blifva till nåder upptagna. Emellertid är det icke osannolikt, att sådant inträffar, och vi hörde nyss ett långt anförande om optionsrättens begagnande, och icke till dennas fördel. Att likväl det sätt, hvarpå Kammar-kollegium utöfvat sin granskningsrätt, möjligen kan hafva ibland framkallat de, såsom af denna rätt följande, nu föreburna olägenheter, och sålunda gifvit anledning till den nu föreslagna förändringen, derpå har jag varit i tillfälle att se ett talande exempel. Då jag nemligen hade i uppdrag att deltaga i värderingen af tre större kungsgårdar och att fastställa minimi- och maximibelopp för arrendet af dem, behagade Kammar-kollegium höja maximibeloppet, hvilket hade till följd, att arrendatorn af den ena kungsgården, som för oss värderingsmän förklarar sig villig att behålla egendomarne för det af oss föreslagna maximum, frånträdde sin optionsrätt, och då arrendet af egendomen sedermera utbjöds å auktion, uppgick anbudet knappt till det minimum, som Kammar-kollegium bestämt. Om nu, på samma gång man föreslår att egendomarne må upplätas på auktion, man åtminstone äfven hade föreslagit upphörandet af de dubbla auktionerna, hvilka nu hållas samtidigt här i Stockholm och på landskontoret i örten, tror jag man skulle hafva handlat klokt, alldenstund dessa dubbla auktioner föranleda mycken osäkerhet och kunna hindra redbare spekulanter. Utskottet anför bland andra skäl för den ifrågasvarande förändringen att en mängd egendomar, som hittills varit till boställen upplätta, nu komma under kronans vård och blifva för dess räkning utarrenderade; men då är det så mycket mera skäl att, långt ifrån att skänka efter något med afseende på garantierna för egendomarnes behöriga skötsel, tvärtom tillse, att så mycket mera betryggande grundsatser härutinnan blifva fastställda. Man säger sig nu tro, att det är nyttigt att optionsrätten borttages. Jag tror det icke; ty jag har sett dessa kronans egendomar, af hvilka jag har icke mindre än tre ganska stora i mitt granskap, och jag kan försäkra, att de verkligen blifvit väl skötta. Då jag kom dit på syn år 1866 för att fastställa maximi- och minimivärden, voro alla tre, så väl med afseende på sjelfva åkern som beträffande byggnaderna, dels väl vårdade, dels åtminstone i försvarligt skick, och utan tvifvel bättre än hvad förhållandet brukade vara innan optionsrätten infördes, och orsaken dertill finnes deri, att den, som lägger ned arbete på en kungsgård, nu gör detta äfven i eget intresse och för sitt eget och sina efterkommandes bästa. Jag vågar tro, att kronan icke lider något genom de nuvarande bestämmelsernas bibehållande, ty då det åligger nämnden att föreslå det maximum, som ligger till grund för optionsrätten, hvar efter Kongl. Kammar-kollegium, om äfven till föga nytta, har att granska hvad sålunda blifvit föreslaget, ligger det i sakens natur, att afgiften bestämmes så högt, som den kan och bör sättas. Jag vågar

Ändring i
sättet för ut-
arrendering
af kronans
egendomar.

(Forts.)

dock knappast emotse bifall till mitt yrkande, att det må få förblifva vid hvad för närvarande är stadgad om optionsrätten, ehuru beklagligt mig förefaller att annorlunda beslutes. Här har i förbigående blifvit taladt om en domänförvaltning. Om en sådan anses nödvändig, hyser jag intet tvifvel om, att den ärade talaren med den ställning, han innehar, kan hos Regeringen verka för framgången af ett sådant förslag, utan att behöfva anropa Riksdagens hjälp; men jag tviflar på, att den blir nödvändig, ty det finnes säkerligen ganska många, hvilka vilja förvalta egendomarne icke endast såsom arrendatorer utan såsom egare och hvilka troligen skola drifva det derhän, att kronans förvaltning af de indragna boställena icke kommer att länge blifva betungande hvarken för Kammar-kollegium eller för något annat embetsverk.

Jag har endast velat uttala min erfarenhet om ifrågavarande arrenden och att jag hyser mycken tvekan att frångå de nuvarande grunderna för desamma.

I sista momentet hemställer Utskottet, att det belopp, hvarunder egendom ej må å första auktion utlemnas, varder antingen med ledning af egendomens taxeringsvärde eller *på annat lämpligt sätt* bestämdt. Detta skulle vara ett slags förtroendevotum till Regeringen. I stället för att uttala en bestämd grundsats, svänger man sig med lösa ord. Ja, detta vore mycket bra, om man kunde tro, att det fick bero dervid. Men om Regeringen skulle antaga detta förslag, kan man med skäl vänta, att, om detta *lämpliga sätt* icke fölle i smaken, oupphörliga anmaningar skulle ega rum, att detta borde ändras till något annat lämpligt sätt. Riksdagen finge sålunda en ny anledning att ingripa på ett område, som bör vara för densamma främmande, nemligen förvaltningens gång. Ur denna synpunkt skulle jag hysa betänkligheter vid att antaga denna paragraf och jag skulle ännu mindre vilja att Regeringen accepterade det anbud som uti densamma innefattas.

Herr Wærn: Då icke blott hvad Utskottet har föreslagit, är den åsigt, som jag i det väsendtliga fullt delar, utan äfven den förste talaren har så fullständigt utredt frågan, hade jag icke tänkt taga ordet; men då olika meningar uppstått, huruvida bifall eller återremiss här vore på sin plats, och en aktad ledamot af Stats-Utskottet tänkt, att bifall skulle bättre försäkra om sjelfva hufvudgrundsatsens antagande, och Regeringen i allt fall kan göra förändringar, har jag begärt ordet för att bestrida denna åsigt. Det förhåller sig nemligen så, som en aktad talare anmärkt, att 77 § Regeringsformen så uttryckligen lägger makten att bestämma grunderna för statens egendomars förvaltning hos Riksdagen, att Regeringen dervid icke har fria händer och att äfven en sådan skrifvelse som denna icke kan gifva Regeringen det, utan om en skrifvelse aflätes, kan denna näppeligen läsas på annat sätt, än att Riksdagen anhåller om meddelande, d. v. s. kungörelse i detta fall, af sådana förändrade föreskrifter, som här följa, och alla föreskrifter, som gifvas, endast komma att bestå af detta, i hvilket fall 2 § ovilkorligen är för kort och säger för mycket, då den säger, att egendomarne skola lemnas till den mestbjudande och

intet vidare, och deremot den 3:dje är obestämd och således icke heller passande såsom en ovilkorlig föreskrift. Under sådana förhållanden tror jag redan formen af den lag, man nu vill hafva, fordrar att en föregående utredning sker, och att ett fullständigt förslag blifver utarbetadt och för Riksdagen framlagd. När då tillika den talare från Stats-Utskottet, som ansåg att ett bifall skulle vara bra för att försäkra gillande af grunderna, anmärkte, att han varit i mycken tvekan om andra punktens lämplighet, och ansåg, att den icke vore bra, men att han icke visste, hvad som skulle föreslås i stället och icke kunde gifva något sådant förslag, emedan Stats-Utskottet vore bundet af att icke någon motion vore väckt om domänförvaltning och dylikt, då frågar jag: är det icke vida bättre att då af Regeringen begära utredning och förslag, i hvilket fall dessa frågor om domänförvaltningen och pröfning, om något maximum alls skall finnas, ovilkorligen måste framkomma. Det är icke alldeles nödigt, att Stats-Utskottet gör något förslag, utan om det endast af Kongl. Maj:t begär ärendets utredning, så tränga sig dessa frågor sjelfmant fram i förgrunden, och då kan man få ett verkligen utarbetadt och godt förslag. Det är på dessa grunder, jag instämmer i yrkandet om återremiss. Jag skulle gerna se, om Kammaren godkände den första punkten så, som här är föreslaget; men om formela skäl tala deremot, så finner jag mig vid att den återmitteras, på det Riksdagen en gång må kunna få ett fullständigt förslag för sig framlagt och kunna gilla det.

*Ändring i
sättet för ut-
arrendering
af kronans
egendomar.*

(Forts.)

Herr Montgomery Cederhielm: Med afseende å hvad här blifvit yttradt derom, att 77 § Regeringsformen skulle lägga hinder i vägen för Regeringen att meddela sådana föreskrifter, som med det förevarande förslaget afses, ber jag endast få fästa uppmärksamheten på att i detta fall tillgått på alldeles samma sätt som med Kongl. kungörelsen den 17 Juli 1847. Denna föranleddes nemligen äfven af en skrifvelse från Riksdagen, hvori den begärde, att förändrade bestämmelser med afseende på förvaltningen af kronans gods måtte utarbetas. Dessa båda beslut äro sålunda med afseende å deras antecedentia alldeles likartade. För öfrigt tror jag, att förslaget till skrifvelsen är så bestämdt, som det kan vara, och om deri finnes något undfällande, tror jag detta härrör endast af den urbanitet, man i dylika skrifvelser till Kongl. Maj:t begagnar.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr vice Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till Stats-Utskottets förevarande utlåtande och dels återremiss deraf, framstälde Herr vice Talmannen först proposition på bifall till utlåtandet, hvarvid svarades många nej jemte några ja, och sedermera proposition på återremiss deraf, då svaren utföllo med många ja jemte några nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Byte af mark
å Långholmen
mellan kronan
och Stock-
holms stad.

Föredrogs ånyo Stats-Utskottets den 24 och 30 dennes bordlagda utlåtande N:o 41, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående byte mellan Kongl. Maj:t och Kronan, å ena sidan, samt Stockholms stad, å den andra, af mark å Långholmen.

Friherre af Ugglas: Denna fråga angår, såsom Herrarne behagade finna, utbyte mellan Kongl. Maj:t och kronan å ena sidan samt Stockholms stad å den andra af mark på Långholmen för uppförande af ett nytt fängelse. På sätt handlingarne utvisa, har staden förbundet sig att till kronan afstå mark till belopp af 542,440 qvadratfot mot det att staden af kronan erhåller tillsammans 394,380 qvadratfot mark. Kronan erhåller således vida mera mark än staden och derjemte den fördelen att få sina spridda lägenheter i en stor och sammanhängande figur, en fördel, som är ganska stor, ehuru jag å andra sidan icke vill förneka, att äfven staden vinner på bytet. Nu har Stats-Utskottet till hvad Kongl. Maj:t här föreslagit fogat det vilkor, att »då utbytet verkställes, Kongl. Maj:t och kronan tillförsäkras rättighet för all framtid af fritt tillträde till och begagnande af någon del af de Långholmen omgifvande vattendrag.» Jag kan icke för mig få rätt klart, hvad Utskottet härmed afser. Afser det icke något annat än att kronan skall få fritt tillträde till vattnet utmed den nya gatan, så möter detta icke något hinder, ty kronan har dervidlag samma rätt som tillkommer hvar och en annan egare af en tomt. Menar åter Stats-Utskottet, att kronan skall få fritt begagna någon viss del af det Långholmen omgifvande vattendraget, så att hon skall ega att utslutande disponera detsamma, så är, efter min öfvertygelse, vilkoret sådant, att staden hvarken kan eller bör medgifva detsamma. Det är ovissheten om hvad som med detta vilkor rätteligen menas, som gör att jag för min del tror det vara för kronans egen skull bättre, om Kongl. Maj:ts förslag oförändradt bifalles. Ty följderna af ett bifall till Utskottets hemställan blir den, att hela detta bytesförslag återgår till stadsfullmäktige för att ånyo pröfvas; och skulle hos dem angående vilkorets lämplighet någon tvekan uppstå, som ledde dertill, att hela uppgörelsen strandade, så blefve kronan den lidande, ty, i förlitande på att denna kloka och riktiga uppgörelse skulle komma till stånd, har kronan redan börjat sin byggnad på stadens mark, och det skulle i sanning blifva rätt betänkligt, om arbetet derpå komme att afstanna. Då jag sålunda icke kan inse, att kronan skulle hafva någon fördel af detta vilkor, men tvärtom olägenheter deraf möjligen kunna uppstå, anhåller jag att Kammaren måtte oförändradt bifalla Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Montgomery Cederhielm: Anledningen hvarföre detta tillägg gjordes var den, att för närvarande stöter kronans egendom på Långholmen, hvilken icke ensamt eges af kronan, utan hvari äfven enskilde hafva del, till vatten på två håll. Genom det här framställda bytesförslaget, som tillkommit på grund af öfverenskommelse med stadsfullmäktige och efter uppgjord plan, har kronan blifvit alldeles utestängd från vattnet. Kronans stora tomt på Långholmen skulle ingenstädes gränsa till vatten. Nu ansåg man emellertid inom Ut-

skottet, att vatten är behöfligt och en ganska nyttig sak vid ett stort fängelse samt att det kunde vara af väsendtlig nytta för Kongl. Maj:t och kronan att det ställes så till, att vid någon del af stranden kunde få anläggas om också blott en tvättbrygga eller ett tvätthus, som möjligen vore behöfligt. Detta var anledningen till tillägget. Det är mycket sant, såsom den föregående talaren anmärkt, att, i händelse detta tillägg kvarstår, måste frågan tillbaka till stadsfullmäktige för deras hörande; men man ansåg, att det från deras sida icke bör möta någon svårighet att medgifva det ifrågavarande vilkoret, som är fördelaktigt för Kongl. Maj:t och kronan. Hvad sjelfva utbytet beträffar, så är visserligen sant, att kronan erhåller mera mark än den afstår; men ser man till markens beskaffenhet, så är förhållandet icke till kronans fördel, ty kronan erhåller mest berg, under det hon afstår ganska god mark, men den bergbundna mark kronan bekommer är nödvändig för det ändamål, som dermed afses, eller fängelsebyggnaders uppförande. Således är icke någon fråga om att icke det föreslagna utbytet är för det allmänna nyttigt, hvarföre bifall dertill äfven blifvit af Utskottet tillstyrkt, men med det tillagda vilkoret, som jemväl afser att bereda det allmänna en fördel.

Hans Excellens Herr Justitie-statsministern Carleson: Den tomt, som kronan för närvarande innehar på Långholmens södra sida, skjuter på två ställen några fot ut i det för närvarande, i uppgrundning stadda Pälundet. Den tomt, som kronan enligt den Kongl. propositionen skulle tillbyta sig af staden, skjuter deremot på norra sidan flera alnar ut i Mälarens öppna vatten. Nu är väl sant, att hos stadsfullmäktige uppstått den tanke, som dock icke på lång tid torde komma till verkställighet, att på Långholmens norra sida anlägga en strandgata, dervid möjligen en uppgrundning af det vattenområde, som enligt bytesplanen skulle tillfalla kronan, måste ega rum, men i sådant fall skall kronans tomt visst icke utestängas från utan fast hellre genom strandgatan bibehållas vid fritt tillträde till vattnet derutanför. Alldeles samma förhållande, som skulle uppstå i händelse en strandgata anlades på norra sidan och vid denna anläggning utfyllning komme att ske i kronans andel af vattnet, kan äfven nu inträffa i hvilken stund som helst det faller stadsfullmäktige in att, med mycket större skäl och för mycket mindre kostnad, på södra sidan anlägga en strandgata, dervid kronans nuvarande tomt blir afskild från vattnet. Efter min föreställning kommer kronan genom bytet icke i någon sämre, utan i en vida bättre ställning än förut, äfven i det af Stats-Utskottet särskildt påpekade hänseendet. Men om deremot genom bifall till det vilkor, Stats-Utskottet uppställt, stadsfullmäktige skulle anse sig hafva skäl att afslå detta byte, hvars fördelar för staden äro, om icke tvifvelaktiga, åtminstone umbärliga; så skulle kronan blifva nödsakad att exproprieras en betydlig del af den staden tillhöriga mark, hvarom nu är fråga, emedan med stadsfullmäktiges begifvande byggnaden af ett nytt fängelse derstädes redan börjats. Kronan, hvars fängelsebyggnad på Långholmen förut är till någon del anlagd å stadens mark, måste till hvad pris som helst exproprieras det för hennes byggnader erforderliga området. Följden af att ett vilkor, sådant som

*Byte af mark
å Långholmen
mellan kronan
och Stock-
holms stad.
(Forts.)*

Byte af mark å Långholmen mellan kronan och Stockholms stad. det nu föreslagna, fästes vid bytet, kan således blifva den, att kronan i stället att genom ett för henne fördelaktigt byte åtkomma den behöfliga tomten, nödgas för densammas förvärfvande underkasta sig måhända ganska betydliga expropriationskostnader.

(Forts.)

Friherre af Ugglas: Jag vill endast fästa uppmärksamheten på detsamma, som blifvit af Hans Excellens Herr Justitie-statsministern anmärkt, eller att kronan genom ett enkelt bifall till Kongl. Maj:ts förslag kommer i en bättre ställning med afseende på vattnet än den nu eger. Den har nu deraf blott en liten bit om tjugu fot i kvadrat, då deremot genom bytet kronan skulle med sin tomt komma ut till vattnet på norra sidan, och genom anläggande derstädes af en strandväg tillträdet till vattnet blefve fritt längs hela denna strand, enär på nämnda strandväg icke finge uppbyggas några hus. Då kronan sålunda genom bytet tillskyndas en väsendtlig fördel, kan jag icke se, hvarföre, när man kan uppgöra ett aftal, så fördelaktigt för kronan som det ifrågavarande, man deruti skall inlägga ett vilkor, hvarigenom möjligen hela aftalet kan komma att rubbas och kronan betagas en fördel. Det är således i kronans intresse jag talar, då jag yrkar bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Montgomery Cederhielm: Jag får lof att fortsätta att motsäga hvad den föregående talaren yttrat. Kronan eger otvifvelaktigt i denna stund ett stycke af sjöstranden, men efter bytet komma, såsom af den upprättade kartan synes, vägar att anläggas på båda sidor om fängelseetablissemanten, så att kronan sedermera icke på något ställe kommer till vatten annat än öfver vägarne. Men nu har Stockholms stad bestämt, att sådana vattenstränder egas af staden, och när derföre de nämnda två vägarne blifvit derstädes anlagda, så kommer således efter bytet icke allenast kronans tomt på intet ställe direkt ned till vattnet, utan kronan förlorar all rätt till vattnet; å ena sidan visserligen först sedan gatudesseinen blifvit verkställd, hvilket torde komma att dröja, men å andra sidan ganska snart, enär strandvägen på det hållet genast kommer att upptagas. Jag kan således icke gå in på att kronan efter bytet med afseende på vattnet kommer i en fördelaktigare ställning än förut.

Herr Almqvist: Så vidt jag förstår Utskottets yttrande, så rör det icke alls begagnanderätten till någon del af stranden, utan endast rätt för kronan att för sin tomt ega fritt tillträde till vattnet och få begagna detsamma. För min del vet jag icke att det nekas någon af invånarne i Stockholm att vid gator och strandvägar få begagna der befintligt vatten. Om äfven staden komme att ega stränderna å Långholmen, skulle derför icke mindre rätt till vattnet tillkomma kronan såsom tomtägare, än hvad eljest blefve händelsen. Vore fråga om att ega en del af stranden, så vore förhållandet annat. Men derom är nu icke fråga, utan blott om tillträde till och begagnande af vattnet, och en sådan rätt har väl kronan i detta fall, utan att den behöfver särskildt utsättas. Det af Utskottet här föreslagna vilkor är således efter mitt förmenande helt och hållet betydelselöst, och skulle följakt-

ligen kunna kvarstå, men jag skulle dock hellre se, om Kongl. Maj:ts proposition blefve bifallen, så att vilkoret komme att bortfalla. Jag förenar mig således med dem, som yrkat afslag å Utskottets hemställan och bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr vice Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats dels bifall till Stats-Utskottets förevarande utlåtande och dels af Friherre af *Ugglas*, att Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, för så vidt den skilde sig från Kongl. Maj:ts nådiga proposition, skulle bifalla samma proposition oförändrad; framstälde Herr vice Talmannen först proposition på bifall till utlåtandet, hvarvid svarades många nej jemte några ja, och sedermera proposition på Friherre af *Ugglas*' yrkande, då svaren utföllo med många ja jemte några nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Föredrogos ånyo och biföllos Stats-Utskottets den 24 och 30 dennes bordlagda utlåtanden:

N:o 42, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående afsöndring af jord från indragna fänriksbostället Snopptorp N:o 1 i Jäders socken af Södermanland; och

N:o 43, i anledning af väckt förslag om afgifvande vid hvarje riksdags början af summariska redogörelser för de under Kongl. Arméförvaltningen ställda kassors och fonders förvaltning.

Föredrogos, men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Stats-Utskottets den 30 dennes bordlagda utlåtanden:

N:o 44, i anledning af väckt förslag angående medgifvande af skatteköpsrätt till sådana kronohemman, som blifvit från kungsgård eller annan kronans egendom lagligen afskilda; och

N:o 45, i anledning af väckta motioner om förändrad reglering af skjutsväsendet.

Föredrogos men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Bevillnings-Utskottets nedan nämnda, den 30 dennes bordlagda betänkande och memorial, nemligen:

N:o 4, angående allmänna bevillningen: samt

N:o 5, i anledning af återremiss i vissa delar af Bevillnings-Utskottets betänkande N:o 2, angående vilkoren för tillverkning och för försäljning af brännvin.

Föredrogos men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Banko-Utskottets den 30 dennes bordlagda memorial N:o 12, med anledning af Första Kammarens beslut i fråga om Utskottets utlåtanden N:os 8 och 11.

Föredrogs Lag-Utskottets den 30 dennes bordlagda utlåtande N:o 9, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition med förslag till förordning angående ändring i strafflagens stadganden om ansvar för skogsåverkan.

Flere ledamöter begärde detta utlåtande ånyo på bordet; hvarefter Herr vice Talmannen hemställde, huruvida Kammaren, i enlighet med hvad vid hållet talmanssammanträde öfverenskommit att föreslå, behagade besluta, att ifrågavarande utlåtande skulle å föredragningslistan för sammanträdet nästkommande lördag den 3 April uppföras näst efter Stats-Utskottets utlåtande N:o 11, angående regleringen af utgifterna under riksstatens nionde hufvudtitel.

Svarades ja.

Slutligen föredrogs och bordlades ånyo Lag-Utskottets den 30 dennes bordlagda memorial N:o 10, med förslag till sammanjemkning af Kamrarnes skiljaktiga beslut vid behandling af Utskottets betänkande N:o 6, i anledning af återremiss af Utskottets utlåtande N:o 2, om Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående ändring i vissa paragrafer af sjölagen.

Kammaren åtskildes kl. $\frac{1}{2}$ 4 e. m.

In fidem
O. Brakel.